

Милош Црњански
КОД ХИПЕРБОРЕЈАЦА 1

bookingclassics

Милош Црњански
КОД ХИПЕРБОРЕЈАЦА 1

Издавач: Mascom/booking

Уредник: Слободан Нешовић

Лектор и коректор: Mascom/booking

Графички дизајн: Unibrand

Тираж: 1000

Штампа: Publish

Сва лица поменута у овој књизи живе, или су живела, у стварности.

У овој књизи, међутим, сва њихова имена, карактери, дела, и речи, претворени су у литерарне креације које немају везе ни са једним лицем у стварности, него представљају иреалне фикције према пишчевој потреби за причу о прошлости.

РИМСКЕ НОЋИ И ДАНИ

У почетку прошлог рата, живео сам у Италији. Станујем у Риму, близу Ватикана, преко пута сиротињског предграђа, које се зове Борго. Оно лети смрди од мокраће, а зими је ледено и дрхти.

Станујем, у кући једног бившег сенатора, који лежи, тешко болестан, на самрти, у приземљу. Мени је издао горњи спрат, који се у Риму назива господски и у ком, већином, станују странци (*il piano signorile*). Са својих прозора видим Борго, и кубе цркве Светог Петра, замисао Микеланђела. Римљани га зову *la cubola*.

Сенатору у чијој кући станујем, труле, у прстима на нози, живци и то ствара страшне болове, тако да се, пред смрт, јако мучи. Од исте болести чујемо да лежи, на самрти, и папа Пије XI. Они су школски другови и лечи их исти лекар. Папа шаље свој благослов свом другу из детињства и поручује му да треба да се храбро држи. Сенатор теши Папу да ће Папа још дуго живети, јер је био планинар у младости. Лекар каже да је питање, који ће пре умрети, као згодитак на лутрији.

Цео Рим зна да је Папа на самрти и цео Рим игра томболу, са годинама Папиним. Чекају само датум смрти, па да саставе комбинацију за терно, кватерно, томболу. Сујеверни Римљани верују да се на Папиним годинама, сигурно добија на лутрији.

Борго нема пећи и ујутру излази, пред моје прозоре, да се угреје кад сине Сунце. Сиротиња стоји под мојим прозорима и скакуће и дрхти. У Риму су, каткад, ноћи хладне и у пролеће, а камоли зими. Људи трче округ, дувају у шаке, поигравају помодрели. Жене се каткад псују преко улице, док трамваји пролазе и шкрипе. Смирују се тек кад Сунце гране, онда се наслањају на зид и, од уживања, затварају очи.

И ја, у то време, патим од страшних болова у нози и идем истом, чувеном лекару, који и Папу лечи. Он ме прегледа, узима ми мокраћу и крв, а затим и рендгенски снимак груди. Испитује ме свашта и најзад ми каже да му испричам како живим и шта ми је занимање. Велим: преко дана сам чиновник у једном страном посланству, а увече пишем; скупљам своје путописе из Данске, са Исланда, из Шведске и Норвешке, и са Шпицбергена. Преписујем то и све ћу да штампам, после рата, у једној књизи, у својој земљи. Вели: не ваља, не ваља мислити, и много седети у соби, ја патим од исте болести, од које и Папа и сенатор умиру и ја ћу од исте болести умрети. Питање је само колико ћу још издржати? Затим, као неку географску карту, веша на зид слику нервног система у људском телу и показује нерве, куда више не допиру крвни удари. У врховима прстију, на нози, наступа закречење и смрт ће од тога наступити. Слика нервног система изгледа као нека слика Дорифора, а боја нерава, као корали. Зна, каже, да су болови, каткад, страшни. Да долазим код њега једно месец дана, па ће видети.

Ја се на све то смешкам, немоћно, и кажем да сам, у младости, био играч фудбала, па не верујем да ће ме смрт моћи тако лако стићи. Тек сам дошао из Абраца, са скијања, и осећам се десет година млађи! Он се на то смешка, сардонски, и каже: ако се будем бранио, дуже ћу издржати. Организам треба, душевно, помоћи. Главно је, вели, на смрт и не мислити. Не смем бити меланхоличан. Не треба на болест мислити.

А шта могу, они, лекари!? – питам га љутито.

Врло мало! – каже. Много штошта је још тајна за лекаре у тој болести! Најбоље ће бити да, после овог разговора са њим, и не идем кући и да ништа не кажем, о томе, својој жени. Него да одем на терасу касине „Валадије“. Тамо су *cannelloni* изврсни. Ја му на то набусито одговарам, да ја код „Валадијеа“ не идем да једем *cannellone*, него да посматрам са терасе „Валадијеа“, кубе Микеланђелово на цркви Светог Петра. А што се тиче моје жене, ја од ње не бих крио овакве ствари. Међутим, она сад није у Риму. Рат је и отишла је у нашу земљу.

Он се на то смеје и вели: врло добро. „*Cubolu*“ Микеланђела ми нико не може однети. А пошто ми жена није у Риму, могу се мало провеселити. Треба да, што више, скијам, и да што мање седим у соби. Треба да идем у друштво, али само тамо где су људи весели.

Кад буде свршио преглед моје крви, мокраће, и рендгенских снимака, он ће ми, каже, телефонирати.

Затим ме узима под руку и прати до врата. Отвара их церемонијално и каже: Нека вас чува свети Филипо Нери!

* * *

Ја, после тога, остајем сам на улици и идем, снужено, замишљено, у сластичару „Бебингтон“ која се налази на *Piazza di Spagna*.

То је енглеска сластичара, чувена са свога чаја, који је зелен кад је кинески, а боје ћилибара кад је енглески. Прозори су код „Бебингтона“ од зеленог, непровидног, стакла. Столови и сточићи су енглески, а на зидовима, слике тркачких коња, из Енглеске. Унутра је полумрачно. И велика је тишина.

Преко пута је кућа у којој је становао, и умро, енглески песник, Китс. Он је био грудоболан и жељан Италије и дошао је у Рим да оздрави. Међутим, њему је било горе у Италији и ту је лежао, на самрти. Толико је био омрзнуо талијанска јела, зготовљена на уљу, да је тањире, са ручком, бацао кроз прозор. Умро је жељан енглеског чаја и енглеског меда.

Ја сам то место изабрао за себе – када сам дошао у Рим – само зато, што је било преко пута књижаре, где сам набављао новине из иностранства. Нити сам волео те прозоре, нити тај чај – али сам волео тишину, која је, код „Бебингтона“, владала. Иначе, у Риму, по кафанама, велика је галама.

Тог дана, код „Бебингтона“, док прегледам стране новине, мисао о смрти не излази ми из главе. Значи, она ми већ иде, и већ ми је пришла с ногу. Нисам на њу ни мислио, пре.

Има да ми се увуче у артерије, у жилице на ногама, у нерве, у мозак и срце.

Сећам се да кажу, кад смрт наступа, самртник, у последњем тренутку, има визију читаве своје прошлости и целог свог живота. За неколико секунди, кажу, преживи, још једном, све своје успомене, на самрти. Којешта, кажем себи. Па то је немогуће! Немогуће, и психолошки и патолошки.

Међутим, са том мишљу у вези, изненада, пред очи ми излази један мој познаник, покојни, који је био свештеник, у војсци. Био је то леп човек, а шапутало се да има много успеха – код жена.

Једног дана чух да се вратио, са једног излета, по Средоземном мору, и да је у болници, на операцији. Ја сам са њим имао неке, литерарне, послове, али се зачудих кад ми јавише да, МЕНЕ, хитно, тражи. Кад одох у болницу, рекоше ми да је на самрти.

Лежао је леп, као од мрамора, и једва је могао да говори. Лекари су ми рекли да је операција успела, али да је пацијент на самрти. Он ме је молио да узмем његове кључеве и одем у његов стан, где ћу, у његовом столу, наћи један албум, повезан, у плавој кожи, а поред тога и један албум, у црвеној кожи. А сем тога и свежањ писама, повезан врпцом у тробојци. Он је, вели, био, силом прилика, принуђен, да свој стан ставља на располагање једном министру, за љубавне састанке. Да спалим све то, пре него што стигну његови рођаци, сељаци. У мене је имао поверења, вели.

Одјурих дакле у његов стан, који је био изнад једне кафане, где је свирао цез, до поноћи. Нађох и тај албум, у плавој кожи, и албум у црвеној кожи, а нађох и велики свежањ писама, са врпцом у националној тробојци.

Пошто у његовом стану нема ватре, него је грејање централно, ја спаљујем те ствари, на једној свећи, у купатилу, у кади. Иде врло тешко, дим је страшан, и смрди. Суседи су лупали на врата, мислећи да је пожар. Када је била оштећена и купатило је изгледало, као да се окупао неки црни, општински, прасац.

Међутим, људска радозналост је толика, да нисам могао да одолим искушењу, а да не погледам шта је у том албуму, у плавој кожи. У њему су биле фотографије нагих жена, у пози. Неке сам од тих жена и девојака, из „најбољих кућа“, и препознао.

Биле су сликане голе, на љубавном састанку, а без икаквог стида. Неке су лежале, театрално, на постељи, као Венере. Неке разблудно, после љубави. Друге су стајале, поред постеље, као скулптуре, са осмехом на лицу. Неке су, као мученице, биле савиле руке, око главе. Неке су биле фотографисане сасвим изблиза, лежећи, тако, да су им се полни органи отварали, као тунели.

Загледао сам и онај албум, у црвеној кожи. То је био нека врста дневника, и календара, о тим женама, са тачним датумима и подацима, који су били сасвим интимни. Уз то су биле и критике, које је неко писао, дијаболички. То су били реферати, о оном што се на тим састанцима радило, али као да се ради о вивисекцији и жаби, а не људском бићу и жени.

Загледао сам и у писма повезана у врпцу у тробојци. То су били љубавни уздаси, сећања, обећања, велике речи о љубави. Сва та писма била су од тих жена и девојака, које сам видео на слици. Њима је све то, очигледно, чинило много задовољства. Они, или онај, који су то повезали, чисто сумњам, да су, у томе уживали. Водили су евиденцију, као гробари.

У календару су били дати и најмањи детаљи.

Кад сам се вратио у болницу, ужаснут од свега тога, једва су ме, да га још једном видим, пустили.

Лежао је обасјан неким надземаљским бледилом, лепши него икада. Лекари су ми, после, причали, да је био леп, и кад су га секцирали.

Предао сам му кључеве, а он ми је шапћући покушао да се захвали. Вели, смрт је дошла тако изненада, али он је свештеник и не боји се смрти. Чуо сам да је умро мирно.

Неко време, после, сретао сам на улици жене и девојке, које су ми се чиниле, да су биле, у оном албуму, на фотографији.

Неке су биле веселе и имале су нове шешире, из Париза. Неке су пролазиле, водећи своју децу, за руку. Неке ми рекоше, да је жалосно, што умре тако млад. Оне су га, веле, познавале и цениле, у његовој, патриотској, организацији.

Само ме је једна госпођица, из тог друштва, посматрала неповерљиво. Покушала је да дозна, да ли је тај човек био чврст, у дискрецији. Ја сам тврдио да, колико је мени познато, јесте. Ускоро, нисам био сигуран, кад бих срео неку од тих жена, или девојака, где сам је то видео? У албуму? На обали Африке? На Корзици? У Сплиту? На Бледу?

Помешали су ми се били, у глави, и датуми.

* * *

Као што сенка бежи, од себе саме, и ја напуштам ускоро тај стан у кући тог сенатора, после његове смрти. Немам мира, после оне посете код тог чувеног лекара. Оно што ми је рекао, као сенка, свуд ме прати.

Станујем сад на углу, код тврђаве *Castel Sant Angelo* и моји су прозори само три прозора, од прозора, где станује талијански песник, футурист, Маринети. Ми се знамо али не трпимо.

Одлазим и даље, сваки дан у сластичару „Бебингтон“, а одлазим и на терасу касине „Валадије“, где налазим да су *cannelloni*, изврсни. Седим тако каткад и о поноћи, загледан у кубе Светог Петра.

Довољно је да ме тамо виде познаници, па да приђу мом столу и да, после, седимо, међу олеандрима, на клупи. Тајна моје привлачности је опште позната. Ја не пушим, а примам по 3.000 американских цигарета, месечно, а могу и више, а американске цигарете све су ређе сад у Риму.

Из мог стана ме тера и то, што и под тим прозорима ујутру свет излази из предграђа Борго. И да и ту, има оних, који ујутру трупкају и који чекају да Сунце гране, па да се мало огреју.

Пошто моја жена није у Риму, ја одлазим код „Валадијеа“, и по ноћи и по дану, па седим, сатима, загледан у Микеланђелову „*cubolu*“. Осећам да ће и то бити кратко и да сам само пролазна сен и у Риму, као што сам то био и у Гранади, и у Рејкјавику.

Откад ми онај чувени лекар рече, о мојој болести, оно, ја се осећам ближи и оном сиромашном свету, што зебе ујутру, па излазим рано од куће, да не гледам ни то. На огради тврђаве, у парку, преко пута мојих прозора, седи сиротиња свако јутро, људи и жене, и цвокоћу од зиме, мада је пролеће почело. Тек кад Сунце гране, прелазе преко улица, на осунчану страну, и нешто брбљају.

Има у том свету и неколико баба, које ме сачекују, за лиру. Оне ми кажу да су биле врло лепе, у своје доба, кад су биле младе. За њих, сад, нико више не мари и нико се о њима не брине. Плачу. Држе дуге монологе, зиду.

Зато ја бежим од куће врло рано и одлазим код „Бебингтона“, а сећам се да сам свуд видео такву беду, и у Глазгову, и Мадриду. На граници Португала, у *Ciudad Rodrigo*, на пијаци, нашао сам два јагњета за клање, па сам се питао: јесам ли, да ТО видим, тако далеко путовао? Живот ни за живину, није весео.

Кад год сам живео у Берлину, ја сам, често, прелазео у Данску и једном сам ишао од места до места, старим железницама, поред мора, све до крајње тачке на њеном северу. Тамо, у Скагену, из хотела, излазио сам, по песку, све дотле, док не би нестао у мору. Тада сам спазио на спруду једно сломљено, галебово крило, које сам, за успомену, фотографисао. Кад сам изазвао негатив, нађох, да сам, на тој слици, снимиио и своју сенку. Случајно.

Док сам обилазио Шведску и Норвешку, био сам уобразио да тамо идем да видим земље у социјализму, у напретку. Али то није било тачно. Сад, кад се онамо враћам само у сећању, видим да сам тамо ишао зато, што ме је нешто неодољиво вукло према крајњем северу.

Ето, овде, у Риму имам и кућу и своју жену, и своју службу, али сам стално жељан да одем на Север, далеко. Зар то није смешно? И зашто?

Зато, очигледно, што не могу да заборавим оно, што ми је онај лекар рекао, и што сам се смрти, изгледа, уплашио.

Место да овде, у Риму, код „Бебингтона“, пијем свој чај, мирно и задовољно, ја бих желео да сам чак у Тронјему, и да опет седим пред старом Командом места, у Тронјему. А кад сам тамо био, сећам се да ми је неки глас, из Шпаније, шапутао у уво: Живот је сан. *La vida es sueño!*

* * *

У таквим, и сличним мислима дочекујем дакле и поноћ на Пинчу, где на тераси „Валадије“ свет једе сладолед, до поноћи, уз музику за игру из оближње баште, где се парови трљају.

Купола Микеланђелова, у ноћи, над Римом, има боју плаву, сребрну, сферичну. Кад звезде почну да трепере изнад ње, она са те терасе изгледа, као да је сва у стаклу и да ће, на месечини, зидови да јој прсну. Ја седим код „Валадијеа“, сатима, тако, загладан у ту куполу.

Мрак је сад у шумицама пинија и чемпреса на Пинчу и кроз тај мрак, до терасе, једва допире шум водоскока на *Piazza del Popolo*. Изненада, у мојој глави, стално се понавља једна мисао. Стално се понављају речи, које сам, пре тридесет година, учио: ТРАГ ЊИХОВИХ КОЊА ЗАВЕЈАЋЕ СНЕГ.

То кажу трансилвански бунтовници, кад напуштају земљу и прелазе Карпате, повлачећи се у Турску. Они су отишли и населили се у Родошто, на Мраморном мору. Онај, који је међу њима последњи остао, седео је на једном камену, пред кућом и, усамљен, слушао шум морских таласа. Вели, у стиху: *EGYEDŰL HALGATOM TENGER MORMOLÁSÁT...* Усамљен слушам мора мрмљање... Тако пише онај, који је последњи преостао – али откуд да ми пада на памет, то... Ја онда тумачим себи, да су ми те речи, и мисли, дошле,